

прослежено изменение критериев художественности в эстетике шестидесятников. В период политической оттепели художники и исследователи предприняли попытку реанимировать возвышенные модернистами критерии оригинальности и словесной образности. Анализ литературных явлений с эстетических позиций не только позволял говорить об имманентной специфике искусства, но и обращал внимание в сторону основного материала литературы – слова. Этико-эстетические позиции шестидесятников дают основания говорить об элитарности украинской литературоведческой науки.

Ключевые слова: критерии художественности, эстетика, шестидесятничество, словесный образ, поэзия.

Tereza Levchuk. Changes of aesthetic criteria in the period of Sixties. Soviet concept of socialist realism was significantly emphasized by Sixtiers. Their idea of art and literature outlined the characteristics of culture, which are perceived as modern. On the base of the works of philosopher and chronicler Y. Sverstiuk, literary scholar M. Kotsiubynska, critic and ideologist I. Dziuba, the changes of artistic criteria were traced in the aesthetics of Sixtiers. In the period of political thaw artists and researchers attempted to revive the sublime modernist's criteria of originality and characterization. Analysis of literary phenomena of aesthetic positions gives not only an opportunity to talk about the inherent specificity of art, but also turns the attention towards the basic material of literature – the word. Ethical and aesthetic positions of Sixties give grounds to speak about elitism of Ukrainian literary scholarship.

Key words: criteria of artistic merit, aesthetics, Sixties, characterization, poetry.

Стаття надійшла до редакції 25.01.2016 р.

УДК 821.161.2

Наталія Мафтин

ТАРАС ШЕВЧЕНКО В ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІЙ РЕЦЕПЦІЇ ЄВГЕНА СВЕРСТЮКА

У статті йдеться про духовні засади, на яких сформувався Є. Сверстюк як особистість і митець. Доведено, що Шевченкове слово в рецепції Євгена Сверстюка постає як чинник світоглядний і далеко не обмежується включенням риторики й пафосу «Кобзаря» в дискурс власних досліджень публіциста. Есеї, літературознавчі статті бунтаря-шістдесятника реципіювали найприкметнішу стильову рису великого Кобзаря – органічну цілісність письма, велику внутрішню сконцентрованість ідеї. Як і в Т. Шевченка, його стиль ґрунтується на антитезі, має яскраву пасіонарну спрямованість, детерміновану високим моральним імперативом та енергією духу. Одним із чільних векторів постає в публіцистиці

Є. Сверстюка також шевченківське розуміння історії як нерозривної естафети поколінь. У стилістику й риторичку Сверстюкового нарративу органічно включається цитування з «Кобзаря», його безкомпромісність слова, виявлена в гострій метафориці, наповнює фразу бунтаря-шістдесятника особливим сенсом духовної єдності поколінь. У центрі Сверстюкового одкровення, як і в Шевченка, – Людина, з акцентом на її органічній потребі спілкування з Богом.

Шевченків імператив Правди став визначальним і в житті, і у творчості Є. Сверстюка, він умотивовує відтак і певну «агіографічність постаті» шістдесятника – реалізованість у власній долі готовності взяти на рамена хрест за свій народ і бути розіп'ятим режимом. Тому маємо ствердити наявність феномену життєтворення й текстотворення як домінанту двох постатей, та домінанту етичної категорії Правди, що стала ключовою і в долі, і у творчості двох бунтарів.

Ключові слова: рецепція, риторика, пафос, сконцентрованість ідеї, моральний імператив, агіографічність постаті, історіософія, теоцентричність.

Доба шістдесятників, коротка, однак сповнена неймовірно яскравих особистостей, розбурхала полум'яним словом правди темряву «заколисаних душ», що заснули летаргійним сном під гадючий присвист комуністичної пропаганди. Євген Сверстюк – «одна з найпомітніших постатей цієї доби, один з її творців і символів» [2, с. 6]. Високий ценз моральних цінностей, із молоком матері сприйнятий органічно з українського менталітету, народного світобачення, став для нього домінантою власного життєтворення. Ним детермінована цілісність життєтворення й текстотворення, ця, таки не багатьом під силу, правда власного життя й власного Тексту.

Як і Іван Котляревський, творчість і долю якого так блискуче проаналізував сам Євген Сверстюк, він мав «український хребет». І його слово теж учить пряmostоячості, робить щеплення від вірусу плазування перед будь-якими ідолами чи ласими перспективами.

Бунтар-шістдесятник так окреслив ті духовні засади, що сформували його як людину й митця у «Слові на процесі 1973 року»: «Честь, що оплачується кров'ю, гідність, що є передумовою життя, істина, до якої йдуть з безстрашністю дослідника – без гарантії повернутися. На цих поняттях я виростав і прагнув до них підноситися, вириваючися з замкненого кола порожніх слів...» [4, с. 11]. Тому цілком закономірною є та глибока рецепція Шевченкового слова, увага до постаті поета й осмислення його долі, яку бачимо в літературознавчих статтях, есеях, виступах публіциста.

Мета нашого дослідження – аналіз духовних засад, на яких сформувався Є. Сверстюк як особистість і митець, крізь призму Шевченкового слова. Рецепцію творчості й життєвого шляху Кобзаря публіцистом

розглядатимемо як чинник світоглядний, що вплинув і на органічне засвоєння найприкметнішої стильової риси великого поета – органічну цілісність письма, велику внутрішню сконцентрованість ідеї. Ітиметься також про вплив поезії Т. Шевченка на стилістику й риторичну творчість Є. Сверстюка.

Постать Тараса Шевченка – справді ключова в доробку Євгена Сверстюка: він одним із перших в українському материковому літературознавстві прочитав «Кобзар» «крізь велику призму» (М. Коцюбинська) вічних цінностей нашого духовного буття, не втискуючи правду Генія у вузькі рамки вульгарно-соціологічних підходів. Про сутність цієї методології Сверстюка-шевченкознавця так написав Іван Кошелівець: «Суть бо не в самих фактах, а в невловно ірраціональному підтексті, що від нього живим таємничим світлом спалахують ті факти. Відкривається непояснене з допомогою рацію, чому люди, часом ледве письменні, що сприймали Шевченка “мудрим серцем”, “плакали, читаючи “Катерину”, над власною національною долею» [3, с. 13]. На наш погляд, це саме те, що «замикає» духовний ланцюг поколінь: колись, пройшовши крізь душу самого Шевченка іскрою болю й співчуття до стражденної матері-України, погвалтованої москалем, те почуття зазвучало українським словом. І душа Сверстюкова – тієї ж тональності, тому він зміг так глибоко відчитати трансцендентну скерованість Шевченкового слова, пропущеного крізь людське серце, слова, здатного замість «гнилої сукровиці» відродити живу гарячу кров. Отже, маємо ствердити наявність феномену життєтворення й текстотворення як домінанту двох постатей, домінанту етичної категорії Правди, що стала ключовою як у долі, так і в творчості двох бунтарів. Доля Євгена Сверстюка розгорталася під знаком тієї ж морально-етичної категорії: «Ми не лукавили з тобою. Ми просто йшли... У нас нема зерна неправди за собою». Цей Шевченків імператив став визначальним і в житті, і у творчості Є. Сверстюка, він умотивовує відтак і певну «агіографічність постаті» – реалізованість у власній долі готовності взяти на рамена хрест за свій народ і бути розіп'ятим режимом. Шевченко став для Сверстюка не тільки прикладом, за яким гартував власну волю і дух. Лицар доби шістдесятництва й у власній творчості реалізував одну з найприкметніших стильових рис великого Кобзаря – органічну цілісність письма, велику внутрішню сконцентрованість ідеї. Як і в Шевченка, його стиль ґрунтується на антитезі, має яскраву пасіонарну спрямованість, детерміновану

високим моральним імперативом та енергією духу: «Коли поникнуть голови переможених і сили їх кануть у працю на хліб насущний, то на озлиднілому ґрунті завжди виростають поодинокі постаті як голос самозбереження народу, що мусить висунути свою естафету в особі подвижника, який швидко згорає за всіх. ... Вони пронесли для нас вічно живий смисл минулого» [4, с. 41]. Такою великою сконцентрованою ідей пронизана вся публіцистика Є. Сверстюка, і одним із чільних векторів постає в ній шевченківське розуміння історіософії, отієї нерозривної естафети поколінь, «золотої нитки історії», яку має продовжити кожне нове покоління, щоб «вибудувати свій найвищий Собор». Ця ідея височіє в есеї «Собор у риштованні». Тут же йдеться і про високе покликання обраних Долею, чия місія історично запрограмована. У стилістику й риторику Сверстюкового наративу органічно включається цитування з «Кобзаря»: «Відколи в Україні “байстрюки Єкатери́ни сараною сіли” – минуле було оголошене недійсним. Але минуле не зникає. Героїчно пролита кров не зникає. Вона трансформується в нову форму духовної енергії, породжує людину, яка має його виспівати» [4, с. 50]. Або ж іще: «Він, народ, створив велику спадщину – і він же породив руїників її» – і вивіряє власну тезу Шевченковим словом:

«Бували війни й військові чвари: Галагани і Киселі, і Кочубеї-Ногаї», – продовжуючи: «А з нього ж пішли і “людські шашелі”». Враження таке, що дух Шевченків незримо присутній у слові публіциста: його оголена безкомпромісність слова, виявлена в гострій метафоріці, наповнює фразу бунтаря-шістдесятника особливим сенсом отієї духовної єдності поколінь українського лицарства. Закономірно, що Євген Сверстюк виводить генезу духовного браконьєрства саме з відірваності від власного історичного коріння, з добровільного безпам'ятства: «Вбогі, злиденні духом, вони без пуття переступаючи один одному через голови, рвуться до корита, об'їдаються і обпиваються. Раби зорового поля, вони не знають іншої поживи. Як дикунам потрібні гострі прянощі, так і їм потрібна найгостріша ситість, а потім уже ситість владою, самогон сваволі, тиранії... Браконьєрство – це психологія людини без минулого і без майбутнього» [4, с. 76].

Він – той, хто ностальгує за Великою Традицією. Оптимістично-вперто виголошує «вірую» всупереч Колимі, різношерстим сатрапам червоної масті, всупереч «зупиненому часові». І як сучасно, сьогодні звучать його думки і про «колиску духовного становлення»:

«Нині кожен з нас може знову вільно вирішувати, коли почалася історія. Чи від найдавнішої дати, яку зберегла твоя пам'ять? Чи від революції? Чи від події, що особисто вразила тебе? Чи від власної дати народження? Чи, може, від початку просування вгору по службовій драбині?» [4, с. 54]. Тут відповідь на дуже сучасне й болюче питання: чому ніяк не відбудеться народжувана в таких муках справжня доля України, хоча гарячі серця проливають кров на сході? Бо аж доки кожен з нас не визначить цей пріоритет для себе... Доки не буде подолана антитетичність світу, межа якого, означена Шевченком, – між лицарем і хамом, «свинопасом» – в сенсі духовному, а не соціальному. Євген Сверстюк підкреслює: «“Не дай Боже з хама пана” – ця приказка в моєму дитинстві ніколи не означала “не дай Боже з бідного багатого”», а саме – з хама, самовдоволеного й розперезаного, обтяженого рабським комплексом зневаги до слабших і залежних, позбавленого моральних обов'язків – не дай Боже наділити його силою, правами і владою пана.

Комплекс хама – породження соціальне. Але чому ж воно так виразно виступає як явище серед національно вихолощених, духовно zdegradovаних українців? Не вмю цього інакше пояснити, як тим, що, позбавлені національної гідності та відповідальності за народню духовну спадщину, вони не мають на чому виробити почуття людської гідності. Від свого відстали й до чужого не пристали, ні гави, ні ворони, якщо зневажили своє, то як вони можуть поважати чуже? Воно лише плащ – дешевий, зручний, а головне – готовий. Коли треба – то й з національною етикеткою» [4, с. 80]. І знову органічно приходить паралель із Шевченковим словом: «Раби, подножки, грязь Москви, варшавське сміття»...

Гостре відлуння Шевченкового пафосу й риторики у власній стилістиці публіциста акцентує приналежність Сверстюка до високої традиції – козацького духовного спадку, що його автор назвав «богунською дорогою честі». Дорогою, що веде на Голгофу, на Соловки, на Колиму... Але ніколи – до ситого корита. Бо так написано на Небесних Скрижалях: «Треба бути вибіленим болем і стражданням, щоб велике постало перед нами знов живим» [4, с. 136].

У центрі Сверстюкового одкровення, як і в Шевченка, – Людина. І тому такими важливими є «впізнавані ще з дитинства чисті голоси любові до ближнього – прагнення нагодувати голодного, напоїти спраглою і провідати його в темниці» [4, с. 141]. Це те, що відчув

«одразу, як тільки вийшов у вільну зону заслання. Голоси з Англії, Німеччини, Канади й Америки, Франції, Італії, Швеції, Литви і Польщі». Стиль Сверстюкового письма настільки нюансовано точно, до найглибших відтінків передає ту глибину віри в Людину, він просякнутий пафосом високого «вірую»: «коли б навіть наші віковічні святині від якоїсь вселенської епідемії впали і були зовсім затоптані, – з того тепла простягнутих рук можна було б витворити новий живий образ християнського Духа, якого залишив Христос Утішителем на гіркій землі. І якби та земля виснажилась на вітрах ХХ віку, мої незнайомі сестри-брати самі вже не вірили, а тільки світилися світлом погаслої зорі, то й тоді можна було б відчути, яка то висока Вифлеємська зоря дала світло на нашій планеті на довгі віки, щоб воно засвічувало кожну індивідуальність і творило у Всесвіті широку світлову смугу любови і доброї волі» [4, с. 142].

Розмірковуючи над проблемою свободи, істини й мистецтва, Євген Сверстюк зауважив основну методологічну хибу радянського шевченкознавства, продиктовану відсутністю свободи думки і свободи слова: брехню, якою й було вмотивоване поверхнєве прочитання, позбавлене зануреності в джерельні глибини, базованої на школі національного мислення, де мірилом завжди виступали правда й служіння Істині: «Розуміння Шевченка нам бракує, але серйозного, вірного й послідовного, оскільки саме він пізнав, висловив і вистраждав життям нашу істину, наш підхід до вселюдських ідеалів» [4, с. 202]. Уже в часи незалежної України, аналізуючи чинники, що можуть забезпечити українське відродження, публіцист знову акцентував правду як запоруку особистої й суспільної моралі, як той ґрунт, на якому можуть відродитися кращі національні традиції, як те, що допоможе відшукати «живі моральні джерела». Він знову апелює до Шевченкового слова: «Коли Україну на шляху незалежності атакують професійні маніпулятори громадською думкою, їм можна протиставити лише нашу вистраждану правду, “голосну та правдиву, як Господа слово”» [4, с. 215]. Сверстюк і сам виріс з цієї великої національної традиції, він – як і всі шістдесятники – її невід’ємна ланка. Тому, на його переконання, слово має служити високій меті, Ідеалові людського буття, а не нігілістичному словоблудству. Тому «українська література і християнська традиція» в розумінні публіциста, – поняття, що співвідносяться як коріння і дерево, джерело й ріка. І тут знову – глибокі міркування про ключові засади сприйняття Шевченкового

слова: «...наші люди часто запитували, де можна прочитати «справжній “Кобзар”», ще дореволюційний... Насправді не “Кобзар” був змінений, а ключ до його сприймання підмінили через систему спотворених понять. Малописьменна людина християнської традиції була більш готова до читання Шевченка, ніж проведений через систему комуністичної освіти школяр, який пропускав повз увагу слово “Бог”, написане з малої літери, а слова “правда”, “воля”, “слава”, “Україна” вимовляв без Шевченкового священного трепету» [4, с. 238].

Тарас Шевченко й Григорій Сковорода в концепції Євгена Сверстюка виступають ключовими постатями культури українського народу, посталями, «до яких завжди звертаються як до камертону». І це «рідше традиції» якраз і забезпечує «прозріння у вічність» – Шевченкова «основоположність» в українській літературі, справді ж «полягає не в “реалізмі”, а в піднесенні духових проблем до контексту літератури світової» [4, с. 242]. Ця велика традиція духовною естафетою проростає зі слова мандрівного філософа, розбиває крижаний нігілізм імперії первоцвітом сміху «Енеїди», вибухає праведним вогнем Шевченкового болю як проти катів і гвалтівників його батьківщини, так і проти самовдоволеного зденаціоналізованого «торжествуючого хама», процвітає сонцем любові Поета до Людини і до Неба.

Шевченків імператив – «моліться Богові одному, моліться правді на землі, а більш нікому на землі не поклоніться» – теж із глибин народного світосприйняття. З цього ж джерела і нурти Сверстюкового світогляду: «Схиляюся перед пам’яттю моїх неписьменних батьків: з дитинства я брався за книжку, де “за Бога”, а непристойністю була книжка проти Бога» [4, с. 22]. Звідси – ота естетика й етика, що визначається моральною домінантою й буттєвими детермінантами: «душевна туга до Вічного Неба». Таке ж, як і в Шевченка, гостро непримиренне ставлення до фарисейства російського православ’я. Настанова на те, що «вражий», демонічний антисвіт буде подолано світлом божественної Любові, Правди, Добра, і «на оновленій землі» «врага не буде супостата, А буде син, і буде мати, І будуть люде на землі». Що Шевченкове слово трансформує горизонталь людського буття (тут-і-зараз, у часі й просторі) у сакральну вертикаль трансцендентного: світ доброго ладу, де матеріальне далеко не є домінантним («а ми помолимося Богу, і не багатії, не вбогі»).

Євген Сверстюк осягнув, що саме ця теоцентрична вертикаль Шевченкові поезії, реалізована в структурованості національного кос-

мосу, акцентована християнськими цінностями, становить глибинний інваріант «Кобзаря», запоруку його монолітності, – що й виявляється на усіх зрізах поетики – від тематичного до композиційного, де моделювання художнього світу тексту, мікро- й макрообразів відбувається також на стійкій матриці національного світосприйняття, тому етичне, моральне, світле, людське протиставляється темному, «вражому», буттєвим синонімом якого в площині суспільній постає ідеологія імперщини – «московська блекота» (Т. Шевченко) й породжуване нею зло, бездуховність, антилюдяність – «психічне болото» (В. Барка).

Отже, маємо визнати: Шевченкове слово в рецепції Євгена Сверстюка постає як чинник світоглядний і далеко не обмежується включенням шевченківської риторики й пафосу в дискурс власних досліджень.

Однак є у творчому доробку критика й публіциста Євгена Сверстюка цикл есеїв та виступів, присвячених безпосередньо особі Тараса Шевченка та його творчості: «У дорозі до Шевченка», «На дев'яте березня», «Остання сльоза», «Шевченко непрочитаний», «Феномен Шевченка», «Рік високого сонця». Поетика назв, які вражають простою й водночас сприймаються як віхи, що промовляють, наскільки знаковою, дороговказною упродовж усього життя залишалася для Євгена Сверстюка постать Кобзаря. Така рецептивна позначка виноситься й на початок першого есею: «До загадки Шевченка я підходив ще з ранніх років. Кожного разу бачив у ньому щось інше». І «просторінь Шевченкового слова» з кожним життєвим етапом розкривалась для бунтаря-шістдесятника далі глибше. Як, зрештою, для кожного, хто хоче почути, хто не глухий серцем і не байдужий душею. Євген Сверстюк, говорячи про свій шлях до розуміння поетового Слова, позначає як першу точку відліку «важку й болісну Шевченкову дорогу до Бога» – «головний образ, який єднався поетові з Україною». А з висоти набутого досвіду – світла, що пробивається крізь ґрати, й калини, що сонцем спогадів зігріває колимські сніги, – підсумовує: «І його найвища мета хіба не в учительстві, щоб кожен з нас знаходив свою стежку до Бога?» [4, с. 283]. Напевне, саме серце підказало літературознавцеві оту точку опертя, те золоте січення, де якраз і закладено глибокий філософський і гуманістичний сенс Шевченкової поезії: антропоцентричну й водночас – теоцентричну вертикаль «Кобзаря». Глибокими й цікавими є міркування літературознавця і про специфіку рецепції поетового слова. Особливо ті, що стосуються проблеми «Шевченко й міф». Євген Сверстюк зауважує:

«Великий поет у свідомості свого народу стає живим, вічно оновлюваним мітом. У цьому є щось зворушливе і щось небезпечне. Шевченко по той бік себе стає формою еманациї духу часу. Народники творили селянський міт. Революціонери – прометеївський міт. Большевики – терористичний міт. ... Нині свобода слова для напівосвічених “шанувальників” означає свободу протилежної крайности, словесна хвиля несе до канонізації Шевченка, а це загрожує загатити його животворні джерела» [4, с. 284].

Есей «На дев'яте березня» став уже класикою шевченкознавства. Рядки про «зухвалою генія, який цілому народові прокладав шлях проти течії» сучасна молодь цитує напам'ять. У цьому короткому (але такому насиченому ідеями й лаконічно-рельєфною образністю!) творі – і про непроминальну велич слова Кобзаря, і про трагічну велич його людської долі. Відтак Сверстюків наратив органічно перетікає в «Останній сльозі» до проблем біографічних, зокрема останніх років життя та творчості поета. Тут зроблено чудовий аналіз вірша, що його Шевченко написав за три місяці до смерті – «Зійшлись, побрались, поєднались...» Використовуючи біографічний, інтерпретаційний та герменевтичний методи, літературознавець розкриває «моторошну трагедію» трьох останніх років життя Шевченка «на волі». Особисту трагедію покаліченого життя, біль від якої нестерпно примножувався трагедією понівеченої національної долі: «Дівчаток москалі украли, А хлопців в москалі забрали». «Шевченко непрочитаний» – про відкриті перспективи досягнення широких горизонтів, до яких іти й іти, про справжню, живу й жертвну любов – до України й до Бога. Бо тільки так можна спробувати досягнути феномен Шевченка – відкритою душею. І слово Сверстюкове нагадує полум'яне зерно: воно западає в серце: «Шевченко пише про стривожену душу людини, про її боріння з активним злом, з густою темрявою. Про поривання і пориви до своєї Небесної вітчизни. Крізь безпросвітні хмари й безнадійно скалічене життя. Може, з отих калічених ран і виглядає душа – зазирає нам у вічі великими очима страждань» [4, с. 302].

Системністю підходу до прочитання феномену Шевченкового слова й долі вражає літературознавче дослідження Євгена Сверстюка «Рік високого сонця». Від пояснення причин «зашореного погляду», тих комплексів і стереотипів, що витворювалися довкола постаті поета, – до аналізу феноменальності його особи з вибором знакових, ключових аспектів («у Шевченковій біографії насамперед привертає увагу його вічний порив до незнаного і сміливий розрив. Він ніде не

нагрівав місця. ... І взагалі на землі довго не забарився. На кожному перехресті доріг – активний вибір! Його важко порівнювати з іншими поетами») [4, с. 329], до виокремлення домінантної в цій постаті «потреби вільного вибору» – свободи, що передалася йому в спадок з «козацького міту» і «козацької вдачі». Тому природно, що саме Шевченко «прийшов з ясною свідомістю покликання повернути свій народ лицем до Бога батьків, до втраченої історичної пам'яті», до великої спадщини. І це покликання стало його Долею. Тією, що, провівши крізь горнило «року високого сонця», зробила його пророком, водночас змусивши взяти на рамена тяжкий хрест і стати офірою «за люди своя», за слово правди, за Істину. І вистраждати високе право залишити нам духовні скрижалі: «І цей земний образ нелукавого серцем поета став для народу символом батька, який навчає любови, і його мають слухатися всі. Він поставив духові проблеми і національні принципи понад усе. Любов до Бога і до брата свого. Віра в непереможність правди. Вірність Україні і самовіддана праця для неї. Справжність любови і віри, бо фарисейство релігійне і патріотичне – смертний гріх проти Духа» [4, с. 368].

Євген Сверстюк нагадує нам: «В житті кожної мислячої людини приходиться момент істини, коли треба дати відповідь: бути чи не бути? Питання, що по суті означає: “бути собою або ніким! Бути – це бути сином! Бути – це бути в опозиції, бути зі шпагою. Бути – значить виконувати обов'язок”» [4, с. 30]. Так колись відповів на це питання Долі й Вічності, поставлене в рамках темного часу, Тарас Шевченко. І його вибір повів поета «богунською дорогою чести». Цією богунською дорогою пройшов також на свою Голгофу і Євген Сверстюк, один із справжніх синів і Лицарів України. Той, хто також торував дорогу до Храму української духовності прийдешнім поколінням, виполюючи лукаве слово «московської блекоти».

Шевченкове слово в рецепції Євгена Сверстюка постає як чинник світоглядний і далеко не обмежується заключенням риторики й пафосу «Кобзаря» в дискурс власних досліджень публіциста. Есеї, літературознавчі статті бунтаря-шістдесятника рецепціювали найприкметнішу стильову рису великого Кобзаря – органічну цілісність письма, велику внутрішню сконцентрованість ідеї. Як і в Т. Шевченка, його стиль ґрунтується на антитезі, має яскраву пасіонарну спрямованість, детерміновану високим моральним імперативом та енергією духу. Одним із чільних векторів постає в публіцистиці Є. Сверстюка також шевченківське розуміння історії як нерозривної естафети поколінь. У стилістику й риторику Сверстюкового наративу органічно

включається цитування з «Кобзаря», його безкомпромісність слова, виявлена в гострій метафоричній, наповнює фразу бунтаря-шістдесятника особливим сенсом духовної єдності поколінь. У центрі Сверстюкового одкровення, як і в Шевченка, – Людина, з акцентом на її органічній потребі спілкування з Богом.

Список використаних джерел

1. Коцюбинська М. Мої обрії. У 2 т. Т. 2. / Михайлина Коцюбинська. – Київ : Дух і літера, 2004. – 386 с.
2. Коцюбинська М. Крізь велику призму / Михайлина Коцюбинська // Сверстюк Євген. На святі надій / Сверстюк Євген. – Київ : Наша віра, 1999. – С. 6–9.
3. Кошелівець І. Окремий Євген Сверстюк / Іван Кошелівець // Сверстюк Є. На святі надій / Є. Сверстюк. – Київ : Наша віра, 1999. – С. 10–20.
4. Сверстюк Є. На святі надій / Євген Сверстюк. – Київ : Наша віра, 1999. – 780 с.

References

1. Kotsiubynska M. *Moi obrii* [My horizons]. Kiev, 2004, vol. 2. (in Ukrainian).
2. Kotsiubynska M. *Kriz velyku pryzmu* [Through large prism]. In: Sverstiuk. Ie. *Na sviatinadii*. Kiev, 1999, pp. 6–9. (in Ukrainian).
3. Koshelivets I. *Okremyi Yevhen Sverstiuk* [Individual Yevhen Sverstiuk]. In: Sverstiuk. Ie. *Na sviatinadii*. Kiev, 1999, pp. 10–20. (in Ukrainian).
4. Sverstiuk. Ie. *Na sviatinadii* [At the celebration of hopes]. Kiev, 1999, 780 p. (in Ukrainian).

Наталья Мафтин. Тарас Шевченко в литературоведческой рецепции Евгения Сверстюка. В статье проанализированы особенности рецепции Е. Сверстюком творчества и биографии Т. Шевченко. Установлено, что творческое наследие, как и жизнь великого писателя, выступают факторами, сформировавшими мировоззрение публициста-шестидесятника, и не ограничиваются включением риторики и пафоса «Кобзаря» в дискурс его исследований и творчества. Эссе и литературоведческие статьи Е. Сверстюка характеризуются рецепцией главной стилевой черты Т. Шевченко – органической целостностью письма, внутренней концентрированностью идеи. В центре нарратива публициста, как и гениального поэта, – Человек, с жизненно важной потребностью общения с Богом. Императив Правды, главный для Т. Шевченко, стал доминирующим и в жизни, и в творчестве Е. Сверстюка; им обусловлена и некая «агиографичность личности» публициста-диссидента.

Ключевые слова: рецепция, риторика, пафос, сконцентрированность идеи, моральный императив, агиографичность, историософия, теоцентричность.

Natalia Maftyn. Taras Shevchenko in Yevhen Sverstiuk's Literary Perception. The article says about the spiritual foundations on which Yevhen Sverstyuk was developed as the personality and the artist. The role of T. Shevchenko's image perception and his fate comprehension, Kobzar's word perception in publicist's

literary articles and essays were researched. The methodology of Y. Sverstyuk as the shevchenkoznavecs was analysed.

Key words: perception, style, essay, methodology, individual style, social and political journalism, outlook.

Стаття надійшла до редакції 27.01.2016 р.

УДК 161

Марія Моклиця

ШЕВЧЕНКОЗНАВЧІ СТУДІЇ ЄВГЕНА СВЕРСТЮКА В КОНТЕКСТІ ЙОГО СВІТОГЛЯДУ

У статті йдеться про поєднання публіцистики, ліризму й наукового підходу в шевченкознавчих студіях Євгена Сверстюка. Розглядаються взаємини двох митців крізь відстань часу (книга «Шевченко понад часом»), коли спорідненість світоглядів стає визначальною. У світогляді Сверстюка визначальними складниками є антирадянське дисидентство, християнська віра й патріотизм. Наголошується, що християнські цінності зумовлюють своєрідність вільнодумства й патріотизму Сверстюка. Йдеться також про суб'єктивізм літературної критики Сверстюка, який обертається більшою об'єктивністю, ніж академічні студії, об'єктивовані науковими підходами. Утверджується думка, що есеїстика Сверстюка про Тараса Шевченка, попри її ліричне суб'єктивне начало, експресивний пафос і публіцистичність, зіграла важливу роль в становленні шевченкознавства останніх десятиліть, наблизила Шевченка до сучасності, виявила глибинні прошарки творчості поета.

Ключові слова: Шевченко, есе, світогляд, християнство, патріотизм.

Шевченкознавчі розвідки, зібрані в книгу «Шевченко понад часом», Євген Сверстюк писав протягом усього життя, особливо інтенсивно – у період видання газети «Наша віра», що й дає підстави говорити про образ Шевченка в контексті його світогляду. Я свідомо певного термінологічного ризику у вживанні словосполучення «контекст світогляду», адже традиційно контекст ми шукаємо зовні, а світогляд – всередині автора. Однак саме шевченкознавчі студії вмотивовують такий слововжиток, оскільки цим студіям властива публіцистичність, популяризаторська й ідеологічно-політична спрямованість. Часто виглядає так, що Євген Сверстюк використовує Шевченка як спосіб маніфестації власних ідей і настанов. Есеї, найбільш часте жанрове